

**Міністерство освіти і науки України
Відокремлений структурний підрозділ
«Любешівський технічний фаховий коледж
Луцького національного технічного університету»**

«ПОЛІТОЛОГІЯ»

Методичні вказівки до виконання семінарських занять

для здобувачів освіти освітньо-професійного ступеня фаховий молодший
бакалавр

Галузь знань 19 «Архітектура та будівництво»

Спеціальність 192 «Будівництво та цивільна інженерія»

Освітньо-професійна програма «Будівництво та експлуатація будівель і
споруд»

Любешів – 2024

УДК
М

До друку

Голова методичної ради ВСП «Любешівський ТФК ЛНТУ»

_____ Герасимик-Чернова Т.П.

Електронна копія друкованого видання передана для внесення в репозитарій коледжу

Бібліотекар _____ Н.М. Корець

Затверджено методичною радою ВСП «Любешівський ТФК ЛНТУ»

протокол № _____ від «_____» _____ 2024 р.

Рекомендовано до видання на засіданні циклової методичної комісії викладачів соціально-гуманітарних дисциплін, фізичного виховання та Захисту України

протокол № _____ від «_____» _____ 2024р.

Голова циклової (методичної) комісії _____ Кравчик Л.М.

Укладач: _____ Р.М. Мельник, викладач І категорії

Рецензент: _____

Відповідальний за випуск: _____ Кузьмич Т.П., методист

Політологія: Методичні вказівки до виконання семінарських занять [Текст]: метод. Видання для здобувачів освіти освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр галузь знань 19 Архітектура та будівництво спеціальність 192 Будівництво та цивільна інженерія освітньо-професійна програма «Будівництво та експлуатація будівель і споруд» / уклад. Р.М. Мельник – Любешів: ВСП «Любешівський ТФК ЛНТУ» Луцького НТУ, 2023. – 65 с.

Видання містить методичні вказівки до виконання семінарської роботи, а саме: перелік рекомендованої літератури, запитання для самоконтролю та розвитку. Призначене для студентів всіх напрямків підготовки.

©Мельник Р.М., 2024.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Сучасне українське суспільство переживає глибокі перетворення всіх сфер суспільного життя. Змінюється суспільна свідомість, осмислюється історичний досвід нашого народу й встановлення та розвиток нових політичних інститутів. Демократичний перехід в нашій країні супроводжується перетворенням самої системи взаємовідносин між особистістю, державою, суспільством. Демократичне суспільство неможливе без самостійної особистості, що добре знає свої права та свободи, може їх відстоювати, береже почуття власної гідності та відчуває себе впливовим, рівноправним учасником суспільних процесів. Отже, перспективи демократії в Україні залежатимуть від якісних змін людини та суспільства в цілому.

Курс “Політологія” саме й розрахований на формування у студентів політичної свідомості, знань про політичні процеси та зацікавленість політичними проблемами минулого і сучасності. Семінарські заняття – є однією з основних форм роботи студентів вищих закладів при вивченні курсу “Політологія”. Вони дають змогу засвоїти закономірності розвитку та функціонування політичного життя суспільства, механізмів влади, управління політичними процесами. Обговорення та осмислення питань курсу на семінарських заняттях дозволяє формувати та відстоювати свою політичну позицію, чітко розуміти свої громадянські права та обов’язки, давати раціонально-критичну оцінку діям різних політичних партій та лідерів, орієнтуватися у міжнародному політичному житті, мати уявлення про місце та статус України в сучасному світі, об’єктивно та критично оцінювати життєво важливу соціальну інформацію. Семінарські заняття передбачають самостійну підготовку студентів до них, вироблення навичок добування істини.

За допомогою та під керівництвом викладача на семінарських заняттях обговорюються проблеми з курсу, що вивчаються. Студенти безпосередньо беруть участь у дискусіях, зачитують повідомлення, виступають з рефератами, навчаються писати невеликі есе на суспільно-політичні теми. В

процесі семінарських занять студенти закріплюють знання понятійно-категоріального апарату курсу “Політологія”, усвідомлюють сутність політичних феноменів та цінностей, виявляють для себе зміст політичних теорій та політичної практики минулого та сучасності.

Програма курсу “Політологія” для Любешівського технічного коледжу Луцького національного технічного університету відводить на семінари 26 годин.

Основними методичними завданнями та елементами цієї роботи є:

- читання літератури і навчальних посібників;
- аналіз та оцінка політичних явищ з позицій об’єктивності та історизму; рішення проблемно-пошукових завдань з питань запропонованих планами семінарських занять;
- підготовка повідомлень, виступів, доповідей, написання рефератів та виступи з ними на семінарах; участь в обговореннях, “круглих столах”;
- написання невеликих есе на суспільно-політичні теми.

З метою поглибленого вивчення проблем курсу “Політологія” передбачаються активні форми і методи проведення занять, як дискусія, брифінг, колоквиум, “круглий стіл”, предметне моделювання політичних ситуацій тощо.

ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ п/п	Назва теми	Годин по темі
1.	Політологія як наука	2
2.	Основні етапи становлення та розвитку політичної думки людства	4
3.	Політика, політичні відносини та політичне життя суспільства	2
4.	Політична система суспільства. Держава – базовий інститут політичної системи суспільства	2
5.	Основні політичні режими сучасності. Демократія: сутність, форми та роль у суспільстві.	2
6.	Політичні партії та суспільні рухи, групи інтересів.	2
7.	Політичне лідерство та політичні еліти.	2
8.	Політична свідомість та політична культура.	2
9.	Соціально-політичні ідеї і течії у сучасному світі.	2
10.	Міжнародні відносини та політична діяльність України у світовій спільноті.	2
11.	Політичний маркетинг і політичний менеджмент.	2
12.	Держава в політичній системі суспільства. Правова, соціальна держава та громадянське суспільство.	2
Усього		26

ТЕМА 1. ПОЛІТОЛОГІЯ ЯК НАУКА.

(2 години)

План семінару

1. Становлення та розвиток політології.
2. Предмет та структура політології.
3. Задачі, цілі та функції політології.
4. Методи політичної науки.
5. Основні парадигми і школи політології.
6. Місце політології у системі суспільствознавства.

Політична наука займає одне з головних місць у сучасному суспільствознавстві. Її високе значення обумовлено великим впливом політики на життя суспільства. Протягом всієї історії людської цивілізації політика, держава, влада були найважливішими складовими суспільної взаємодії, багато в чому впливали на повсякденне життя людини. Політологія є загальною інтегративною наукою про політику в усіх її проявах. Вона включає до себе в якості складових частин політичну соціалізацію, політичну філософію, теорію держави та права, політичну географію та всі інші політичні дисципліни. Предмет політології складають: політичні інститути і, перш за все, держава, партії, групи інтересів; політична свідомість та політична культура; суб'єкти політики: особистість, соціальні групи, еліти, лідери та ін.; внутрішньодержавні та міжнародні відносини, політичний процес.

Вивчаючи цю тему студентам слід звернути увагу на основні етапи розвитку політичної науки: релігійно-міфологічний, філософсько-етичний, громадянський, соціальний, сучасний, дати їх характеристику. Визначити основні віхи на шляху встановлення політології як науки. Розглядаючи питання про предмет політології, слід навести різні підходи до його розуміння. В третьому питанні необхідно дати пояснення задач політології в

сучасному світі, охарактеризувати її роль у формуванні політичної участі, зростанні політичної свідомості, становленні громадянської позиції. Зв'язати роль політології та перспективи демократичного переходу в Україні. Висвітлюючи четверте питання важливо з'ясувати для себе зміст основних методів політології, їх практичне значення. Питання про парадигми політології слід починати розглядати із вивчення, що таке парадигма, а далі виявити в чому полягає сутність основних політологічних парадигм: теологічної, натуралістичної, географічної (та геополітики в тому числі), біологічної, психологізаторської; соціальної; раціонально-критичної. В останньому питанні студент повинен виділити місце політології у системі суспільствознавства, виявити взаємодію політології з філософією, психологією, культурологією, історією, основами права та ін.

Питання для самоконтролю

1. Що вивчає політологія ?
2. Назвіть основні етапи розвитку політології.
3. Якими методами користується політологія при вивченні свого предмету?
4. Які функції виконує політологія?
5. У чому полягає суть взаємодії політології з іншими суспільствознавчими науками.
6. Які парадигми політології ви знаєте?

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Основні етапи розвитку політичної науки.
2. Основні парадигми і школи політології.
3. Політологія замість ідеології: чи необхідна політична освіта демократичному суспільству?
4. Хто є хто у світовій політичній науці.

5. Системний підхід і комп'ютерне моделювання у політичному прогнозуванні.

Література

1. Бебик В.М. Основи теоретичної та практичної політології. – К., 1994.
2. Рябов С.Г., Томенко М.В. Основи теорії політики. – К. – 1996.
3. Білоус В. С. Проблема становлення і розвитку правової держави і громадянського суспільства // Політол. вісн. — 1993. — Ч. 3. — С. 10–24.
4. Винар Л. Михайло Грушевський: історик і будівничий нації: Ст. і матеріали / НАН України, ІУАтаД ім. М. С. Грушевського. — К.: Фундація ім. О. Ольжича, 1995. — 304 с.
5. Воронов І. Громадянське суспільство і влада // Людина і політика. — 2003 — № 1.
6. Громадянське суспільство в Україні: стан та перспективи розвитку / Упоряд. І. Підлуська та ін. — К.: Фонд “Європа ХХІ”, 2003. — 288 с.
7. Дорошенко Д. Нарис історії України: У 2-х т. — К.: Глобус, 1992. — Т.1.
8. Задоянчук О. І. Україна: 10 років незалежності: Навч. посіб. / О. І. Задоянчук, Л. В. Слінченко. — Глухів: РВВ ГДПУ, 2001. — 214 с.

ТЕМА 2. ОСНОВНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ ЛЮДСТВА (4 години)

Плани семінарських занять

Заняття 1.

1. Міфологічна та філософсько-етична концепція політики у Стародавньому світі:
  - а) політичні ідеї у країнах стародавнього Сходу (Єгипет, Індія, Вавилон, Китай);
  - б) політичні ідеї у Античному світі (Стародавня Греція, Стародавній Рим).
2. Релігійна концепція політики у період Середньовіччя:
  - а) політичні ідеї у Європі (А.Августин, Ф.Аквінський);
  - б) політичні ідеї у державах Сходу (Ібн-Хальдун, Ібн-Сіна).
3. Громадянська концепція політики:
  - а) новий підхід до політики у працях Н.Макіавеллі;
  - б) політичні ідеї раннього утопічного соціалізму (Т.Мор, Т.Кампанелла);
  - в) політичні ідеї періоду ранніх буржуазних революцій (Т.Гоббс, Дж.Локк);
  - г) теорія розподілу влади Ш.-Л.Монтеск'є.

Заняття 2.

1. Особливості розвитку російської та української політичної думки.
  - а) політичні ідеї у Київській Русі;
  - б) українська суспільно-політична думка у XVI – XVIII ст.
  - в) особливості політичного життя та політичних ідей в Україні у XIX – XX ст..

2. Соціальна концепція політики.

- а) теорія суспільного договору Ж.-Ж.Руссо;
- б) Дж. Миль та А. Токвиль про державу та демократію;
- в) ідеї про державу та право у Західній Європі (Г.Гегель, І.Кант);
- г) критичний утопічний соціалізм про політичне улаштування суспільства (А. Сен-Сімон, Ш. Фур'є, Р. Оуєн);
- д) політичні ідеї марксизму.

3. Основні напрямки розвитку сучасної західної політології.

Головною метою вивчення цієї теми є ознайомлення з політичними ідеями мислителів різних епох, починаючи із політичних концепцій Стародавнього світу і до основних проблем сучасної політичної науки. Вивчаючи питання планів семінарських занять, студенти повинні приділяти увагу переконанням мислителів, розкривати зміст їх концепцій, порівнювати ці концепції підкреслюючи цілі, напрямки політичної думки, розуміти специфіку цих напрямків і особливості політичних думок тієї чи іншої епохи. Слід пам'ятати, що становлення та розвиток політичної думки людства пов'язані із різними факторами суспільного життя, із розвитком та змінами, що відбуваються у різних сферах суспільної взаємодії. Отже, розкриваючи зміст тієї чи іншої концепції важливо надати їй загальну характеристику політичної, соціально-економічної та культурної практики цього часу. При характеристиці концепцій слід звернути увагу на те яку модель соціально-державницького устрою відстоює її автор; яке місце в ній посідають держава, особистість, суспільство та як вони взаємодіють; які цінності пропонує та закріплює автор; яким шляхом з його точки зору можлива стабільність держави та соціуму; які методи управління пропонує; яка мета ставиться в концепції. Найбільш важливим є те, щоб студент обов'язково раціонально-критично оцінював різноманітні концепції, порівнював їх та формував і формулював у виступах на семінарах своє ставлення до тих чи інших проблем та позицій, що вивчаються ним.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. В чому полягає сутність міфологічної концепції політики?
2. В чому полягає сутність політичної думки античного світу?
3. Дайте характеристику соціально-політичним поглядам часів Середньовіччя.
4. Що нового вніс у вчення про політику Н.Макіавеллі?
5. В чому сутність проєктів ідеального суспільства утопістів-соціалістів?
6. Які політичні ідеї були характерні для періоду ранніх буржуазних революцій?
7. В чому полягає сутність ідей про державу та право Г. Гегеля та І. Канта?
8. Чому критичний утопічний соціалізм є складовою частиною марксизму?
9. В чому сутність основних політичних ідей марксизму?
10. Яку роль відіграли братства у розвитку політичних ідей в Україні?
11. Чим відрізнялись політичні погляди українських гетьманів?
12. Що ви знаєте про ліберально-демократичний рух в Україні у ХІХ ст..
13. Революційно-демократичний рух в Україні та національна ідея “народовольців”.
14. Політичні погляди соціалістів ті комуністів України початку ХХ ст..

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Мораль і політика у вченнях Конфуція і Н. Макіавеллі.
2. Порівняльний аналіз вчень про державу Т. Гоббса і Дж. Локка.
3. Марксизм і традиції європейської політичної думки.
4. Політична думка європейського лібералізму ХІХ ст.: Дж.Мілль, А.де-Токвіль.

Література

1. Рассел Б. Історія західної філософії. — К.: Основи, 1995.
2. Потульницький В.А. Історія української політології. — К., 1992.
3. Кін Д. Громадянське суспільство. Старі образи, нове бачення. — К., 2000.
4. Бебик В. М. Політологія для політика і громадянина. — К.: МАУП, 2004. — 166–203 с.
5. Основи політології: Навч. посіб. / Кер. авт. кол. Ф. М. Кирилюк. — К., 1995. — С. 126–137. с.
6. Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку / За ред. Ф. М. Рудича: Навч. підруч. для студ. вищ. закл. Освіти — К.: Парламент. вид-во, 2002. — 7–49; 77–142 с.
7. Політологія. Навч.-метод. комплекс: Підручник / За ред. проф. Ф. М. Кирилюка. — К.: Центр навч. л-ри, 2004.

ТЕМА 3. ПОЛІТИКА, ПОЛІТИЧНІ ВІДНОСИНИ ТА ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА (2 години)

Плани семінарів

1. Політика та її місце у житті суспільства.
2. Роль влади у політиці. Види влади. Проблема легітимності влади.
3. Взаємодія політики з іншими сферами суспільного життя.
4. Політичні відносини: суттєвість та форми.
5. Суттєвість політичного життя та причини його виникнення. Зміст та тенденції розвитку політичного життя.
6. Особливості політичного життя у сучасній Україні.

Політика – це сфера цілеспрямованих відносин між соціальними групами з приводу використання інститутів публічної влади для реалізації їх суспільно значущих, потреб та інтересів.

Влада – це відносини між суб'єктом і об'єктом (соціальними акторами) при яких суб'єкт контролює об'єкт (або ж впливає на нього, панує над ним, від цього характер влади). Вивчаючи цю тему, слід звернути увагу на категорії: політика, влада, ресурси влади, політичні відносини, політичне життя, легітимність влади. При розгляді питань першого заняття необхідно визначити різні підходи до розуміння змісту політики, причини її виникнення, розкрити, що важливо для існування високого рівня політичних відносин в суспільстві, навести структуру політики та з'ясувати функції політики в сучасному світі. Особливу увагу слід звернути на роль політики у процесах демократичного переходу в Україні, визначити як політика може впливати на стабільність суспільства, які заходи важливі для збереження суспільного порозуміння в нашій країні. Питання про легітимність влади, її види та роль також необхідно пов'язувати із сучасною політичною практикою. Визначити зміст легітимності, неможливо, не згадавши

концепцію М.Вебера про типи легітимного панування. Слід розкрити зв'язок легітимності влади та її ефективності, провести різницю між поняттями легітимність влади та її легальність. Вивчаючи питання про взаємодію політики з іншими сферами суспільного життя потрібно виділити такі аспекти: політика і економіка; політика і право; політика і мораль; політика і культура .

При вивченні теми студенти повинні уявити для себе зміст політичного життя, політичних відносин, їх суттєвість і форми, широко застосовуючи практичний матеріал із сучасного політичного життя України та Світу для характеристики проблем змісту та тенденцій розвитку політичного життя.

Питання для самоконтролю

1. Що таке політика? Яке місце вона займає у житті суспільства?
2. В чому полягає сутність взаємовідношень політики з іншими сферами суспільного життя?
3. Яку роль відіграє влада у політиці?
4. Що таке засоби та ресурси влади?
5. Які ви знаєте види влади. Чим відрізняється державна та політична влада?
6. В чому сутність розподілу влади?
7. Що таке “легітимність” влади? Назвіть її типи.
8. Як виникають політичні відносини та в чому їх суть?
9. Назвіть основні особливості політичного життя в Україні.

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Харизма та її роль у політиці.
2. Політична антропологія Е. Кеннеті.
3. Походження влади та її джерела.

Література

1. Рябов С.Г. Політика як суспільне явище // Політологічні читання. — 1994. - №2.
2. Технології політичної влади: зарубіжний досвід. — К., 1994.
3. Іванов В. М. Історія держави і права України (Ч.2). — К.: МАУП, 2003. — 224 с.
4. Карась А. Філософія громадянського суспільства у класичних теоріях і неklasичних інтерпретаціях. — К.; Л., 2003. — 520 с.
5. Кириченко С. О. Громадянське суспільство і правова держава: поняття та зміст. — К.: Логос, 2000. — 47 с.
6. Кириченко С. О. Шляхи формування громадянського суспільства і правової держави. — К.: Логос, 2000. — 88 с.

ТЕМА 4. ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА СУСПІЛЬСТВА. ДЕРЖАВА – БАЗОВИЙ ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ СУСПІЛЬСТВА (2 години)

План семінару

1. Поняття політичної системи та механізм її функціонування.
2. Структура та функції політичної системи. Політичні інститути.
3. Типи політичних систем.
4. Природа, ознаки та функції держави. Устрій сучасної держави.
5. Громадянське суспільство та правова держава. Соціальна держава.
6. Економічна, соціальна та національна політика держави.

Політична система суспільства, як визначає політолог Д.Істон, це взаємодії, завдяки яким у суспільстві авторитетно розподіляються цінності (матеріальні і духовні), тим самим запобігається конфлікт між членами суспільства. Розглядаючи цю тему, слід згадати системний та структурно-функціональний методи, біхевіористський підхід. З'ясувати питання про структуру та функції політичної системи. Особливу увагу слід приділити моделі політичної системи Д. Істона. Охарактеризувати три підсистеми, з яких складається політична система: інституціональну, інформаційно-комунікативну та нормативно-регулятивну. В третьому питанні необхідно навести критерії, за якими виділяються види політичних систем. Особливо звернути увагу на характеристику типів за Г. Алмондом, порівняти типи, що запропонував цей дослідник. Найбільш важливим є те, що студенти повинні на базі отриманих знань надати розгорнуту характеристику політичної системи України. В якості тем для підготовки рефератів та доповідей можливо брати питання про політичні системи інших країн світу.

Термін “держава” звичайно застосовується у двох значеннях. У широкому плані розуміється як країна, суспільство, народ, що розташовані на визначеній території та представлені органом вищої влади. Так, наприклад,

говорять про українську, італійську, англійську державу. У вузькому значенні термін “держава” має на увазі організацію, що володіє верховною владою на визначеній території. Для виявлення сутності держави студентами слід розібратися із змістом її важливіших ознак. Відповісти на питання, які специфічні риси відрізняють державу від інших організацій та об’єднань в суспільстві. Більш глибоко уявити для себе природу держави при вивченні причин виникнення держави. Студентам необхідно згадати історичний матеріал з питання виникнення перших держав, визначити хронологію цього процесу. Питання про причини виникнення держави дуже багатомірне. Є різні підходи до його з’ясування, дослідниками виділяються різні фактори: соціально-економічні, психологічні, демографічні, антропологічні, загарбницькі та інші. При відповіді на це питання слід згадати вже вивчений матеріал з історії політичної думки. Характеризуючи функції держави, студентам рекомендовано продумати свої коментування із використанням прикладів із сучасної практики впливу держави на життя суспільства.

Вивчаючи четверте питання студентам важливо з’ясувати для себе, що таке форма правління, форма державного устрою, які їх різновиди виділяються. Чим, наприклад, відрізняються парламентська, президентська та змішана форми республіки; федерація та унітарна держава, слід пам’ятати, що конфедерація – є постійним союзом самостійних держав для здійснення спільних цілей. Держави, які є членами конфедерації, повністю зберігають свій суверенітет. Для того щоб визначити різновид форми правління необхідно виявити: яким чином формується уряд та перед ким він несе відповідальність. Щоб диференціювати унітарну та федеративну форми слід уявити: хто становить суб’єкт суверенітету, є джерелом влади.

При відповіді на п’яте питання рекомендовано визначити сутність правової соціальної держави, громадянського суспільства, навести їх ознаки та пояснити їх значення для успіху демократичного переходу в Україні.

Розглядаючи шосте питання потрібно звернути увагу на основні напрямки економічної, соціальної та національної політики стосовно

українського суспільства , проаналізувати проблемні аспекти в цьому плані в умовах переходу від тоталітаризму до демократії. При підготовці слід ознайомитись із посланнями Президентів України.

питання для самоконтролю

1. Що являє собою політична система суспільства?
2. Назвіть та охарактеризуйте типи сучасних політичних систем.
3. Що таке політичний інститут?
4. Які ви знаєте політичні інститути суспільства ?
5. Яку роль виконують політичні інститути у суспільстві?
6. Які ознаки має держава?
7. Чим характеризується парламентська республіка?
8. Які риси у президентської республіки?
9. Що таке конфедерація?
10. Коли виникає інститут президентства?
11. Що означає соціальна держава?
12. Чим відрізняється унітарна форма держави від федеративної?
13. Які завдання поставлені президентом Л.Д. Кучмою у Посланні до Верховної Ради “Україна: поступ у ХХІ століття: стратегія економічної та соціальної політики на 2000-2004 рр.”?

Теми рефератів, повідомлень доповідей

1. Політична система США.
2. Функція бюрократії в політичній системі суспільства.
3. Інститут президентства у сучасному світі
4. Українська державність: сучасні проблеми і перспективи.
5. Представницькі інститути влади.
6. Стан прав людини у сучасній Україні.

Література

1. Конституція України. – К., 1996.
2. Шаповал В.М. Конституційне право зарубіжних країн. – К., 1997.
3. Основи конституційного права України: Підручник // за ред. В.В. Копейчикова. – К., 1997.
4. Українська державність у ХХ столітті. – К., 1996.
5. Якушик В. Проблеми типології правової держави // Філософська і соціологічна думка. – 1993. № 9 – 10.
6. Бистрицький Е., Білик О. Державотворення в Україні: шляхи легітимізації // Політична думка. – 1996. - №1.

ТЕМА 5. ОСНОВНІ ПОЛІТИЧНІ РЕЖИМИ СУЧАСНОСТІ. ДЕМОКРАТІЯ: СУТНІСТЬ, ФОРМИ ТА РОЛЬ У СУСПІЛЬСТВІ (2 години)

План семінару

1. Зміст політичного режиму та фактори, які визначають його тип.
2. Основні типи політичних режимів:
  - а) тоталітаризм;
  - б) авторитаризм;
  - в) неопатримоніалізм;
  - г) типологія афро-азійських політичних режимів;
  - д) демократичний політичний режим;
3. Поняття та основні концепції демократії.
4. Історичні типи та форми демократії.

Політичний режим – це сукупність засобів та методів реалізації влади в суспільстві. Він становить систему конституційних (законних) порядків та конкретне втілення системи на практиці. Характеризуючи політичний режим,

слід відповісти на питання завдяки чому та яким чином йде досягнення владою цілей суспільства, а також які саме ці цілі.

Вивчаючи друге питання треба з'ясувати визначення тоталітаризму, згадати тоталітарні ідеї в історії політичної теорії і практики, виявити першоджерела тоталітарної моделі. Характеризуючи умови виникнення тоталітаризму, важливо звернути увагу на фактори психологічного, соціально-економічного, політичного плану. Студенти повинні знати основні риси та різновиди тоталітаризму.

Щодо авторитарного режиму, слід також виявити його особливості та різницю із тоталітарним.

Вивчаючи питання про неопатримоніалізм, рекомендовано починати із загальної характеристики теорії модернізації.

Термін “демократія” багато значущий, є різні теорії демократії: колективістські концепції безпосередньої демократії та репрезентативної, елітарної. Розглядаючи демократію важливо відмітити її позитивні та негативні сторони та звернути увагу на реальну і ідеальну демократію, охарактеризувати практику існування сучасного демократичного режиму.

Питання для самоконтролю

1. Які критерії визначають зміст політичного режиму?
2. В чому суть тоталітаризму?
3. Що являє собою авторитарний політичний режим?
4. Чим відрізняється авторитарний політичний режим від тоталітарного?
5. В чому суть ліберального політичного режиму?
6. Які значення має термін “демократія”?
7. Які принципи демократії ви знаєте?
8. В чому суть політичного демократичного режиму?
9. Назвіть політичні типи демократії.
10. Які ви знаєте різновиди сучасної демократії, в чому їх суть?

Теми рефератів, доповідей, повідомлень

1. Сучасні концепції демократії.
2. Тоталітаризм у Європі ХХ століття.
3. Демократія як форма політичного життя.
4. Різновиди авторитарного режиму.

Література

1. Політологія посткомунізму: Політичний аналіз посткомуністичних суспільств. – К., 1995.
2. Томенко М. Українська перспектива: історико-політичні підстави сучасної державної стратегії. – К., 1995.
3. *Політологія: Підручник*/ За заг. ред. проф. В. Г. Кременя, проф. М. І. Горлача. — Х.: Друк. центр “Єдинорог”, 2001.
4. *Рудич Ф. М.* Політологія: Підручник. — К.: Либідь, 2004.
5. *Рябов С. Г.* Політологія: словник понять і термінів. — К.: Вид. дім “КМ Академія”, 2001. — 256 с.
6. *Салтовський О. І.* Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку ХХ сторіччя). — К.: 2002. — 396 с.
7. Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку / За ред. Ф. М. Рудича. — К.: Парламент. видво, 2002. — 327 с.
8. Політичний процес і політична еліта // Політична думка. — 1993. — № 1. — С. 11–14.
9. Разова Т., Барков В. Ідеальне та реальне в уявленні про громадянське суспільство // Політика і час. — 2003. — № 6.
10. Рябов С. Г. Права людини в Україні: стан, проблеми, перспективи / Упоряд. С. Г. Рябов. — К.: Вид. дім “КМ Академія”, 2003. — 174 с.
11. Шпорлюк Р. Шляхи формування нації і громадянського суспільства в пострадянських країнах. — К., 2001.

12. Щедрова Г. П. Взаємодія сучасних інститутів громадянського суспільства та політичної системи в Україні // Політична система сучасної України: становлення, тенденції розвитку / Рекол.: Ф. М. Рудич (голова) та ін. — К.: Парламент. вид-во, 1998. — 352 с.

ТЕМА 6. ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ТА ГРУПИ ІНТЕРЕСІВ

(2 години)

План семінарського заняття

1. Причини виникнення, суттєвість та роль у суспільстві політичних партій.
2. Сучасні партійні системи та їх різновиди.
3. Групи інтересів, їх типологія та роль у політичному процесі.
4. Політичні партії сучасної України.

Політична партія – це спеціалізована, організаційно упорядкована група, що об'єднує найбільш активних прибічників тих чи інших цілей (ідеологій, лідерів) та слугує для боротьби за завоювання та використання політичної влади в суспільстві. Група інтересів відрізняється від політичної партії тим, що вона не намагається увійти до влади, завдання її впливати на органи політичної влади формально залишаючись поза їх межами. Вивчаючи цю тему особливу увагу слід приділити характеристиці сучасної партійної системи в Україні, звернутися до матеріалів щодо програм партій, виявити основні напрямки у партійній системі України. Важливо уявити для себе велику роль багатопартійності та наявності активних груп інтересів для успіху демократичного переходу в Україні.

Питання для самоконтролю

1. Що являє собою політична партія?
2. Які функції виконує політична партія?
3. Назвіть основні типи політичних партій?
4. Що таке партійна система?
5. Які типи партійних систем ви знаєте?
6. Що являє собою група інтересів?
7. Які ви знаєте різновиди груп інтересів?

Теми рефератів, доповідей, повідомлень

1. Опозиція та її роль у політичному житті.
2. Партійні орієнтації українського електорату.
3. “Залізний закон олігархізації” Р.Міхельса.

Література

1. Литвин В. Партія як форма політичної організації суспільства // Політика і час. – 1993. - №1.
2. Політичні структури і процеси в сучасній Україні. – К., 1995.
3. 78. *Головатий М. Ф.* Професія — політик. — К.: Парлам. вид-во, 2000. — 88 с.
4. 79. *Головатий М. Ф.* Політична психологія. — К.: МАУП, 2001. — 136 с.
5. 80. *Головатий М. Ф.* Соціологія політики. — К.: МАУП, 2003. — 504 с.
6. 81. *Громадянське суспільство в Україні: стан та перспективи розвитку /* Упоряд. І. Підлуська та ін. — К.: Фонд “Європа ХХІ”, 2003. — 288 с.

ТЕМА 7. ПОЛІТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО ТА ПОЛІТИЧНІ ЕЛІТИ

(2 години)

План семінару

1. Політичне лідерство як явище: соціально-психологічний та соціально політичний аспекти.
2. Концепції політичного лідерства та його типологія.
3. Теорії політичних еліт.
4. Шляхи формування політичної еліти.

Починаючи вивчати цю тему треба згадати матеріал з історії політичної думки. Є декілька підходів до визначення того, що таке лідерство. Загально його можливо охарактеризувати як постійний пріоритетний вплив визначеної особистості на все суспільство, організацію, групу. В цьому питанні слід відповісти, яким повинен бути лідер та які функції в суспільстві він виконує.

У другому питанні треба охарактеризувати теорію рис, ситуаційну теорію, теорію конституентів, психологічні концепції. Щодо типології лідерів – слід розглянути авторитарне та демократичне лідерство; традиційне, харизматичне, раціонально-легальне та ін. Визначити різні образи лідерів: прапорonoсець, служитель, торговець, пожежник.

Слово “еліта” у перекладі з французької визначає “краще”, “відбірне”. Загально можливо визначити, що до еліти відноситься група, що має яскраві та максимально виражені риси, які оцінюються як найвищі за тією чи іншою шкалою вимірювання. Для політичної еліти важливі політико-управлінські якості. Вона безпосередньо бере участь у прийнятті та здійсненні рішень, пов’язаних із використанням державної влади або впливом на неї. Перші сучасні, класичні концепції еліт виникли у кінці XIX – на поч. XX століття. Вони пов’язані із іменами Г.Москі, В.Парето, Р.Міхельса, хоча витоки концепції елітизму беруть у глибокій давнині. Щодо сучасних концепцій еліт

можливо визначити декілька напрямків. Слід також охарактеризувати системи рекрутування еліт: гільдії та антрепренерську, розглянути функції еліти в сучасному політичному житті суспільства.

Питання для самоконтролю

1. Що таке лідерство взагалі?
2. Що таке політичне лідерство?
3. Назвіть основні концепції політичного лідерства.
4. Типи політичного лідерства.
5. Роль політичних лідерів у сучасному суспільстві.
6. В чому полягає суть теорії політичних еліт Г. Москі та В. Парето?
7. Які ви знаєте тенденції розвитку політичної еліти?

Теми рефератів, доповідей, повідомлень

1. У джерел елітизму: Парето, Моска, Міхельс.
2. Лобізм у політичному житті сучасного суспільства.
3. Харизматичне лідерство.
4. Політичні портрети сучасних українських лідерів.

Література

1. Полохало В. Структурування політичних еліт в процесі виборчих компаній в Україні і Росії: порівняльний аналіз. // Політична думка. — 1996. - №16.
2. 78. Головатий М. Ф. Професія — політик. — К.: Парлам. вид-во, 2000. — 88 с.
3. 79. Головатий М. Ф. Політична психологія. — К.: МАУП, 2001. — 136 с.
4. 80. Головатий М. Ф. Соціологія політики. — К.: МАУП, 2003. — 504 с.
5. 81. *Громадянське суспільство в Україні: стан та перспективи розвитку* / Упоряд. І. Підлуська та ін. — К.: Фонд “Європа ХХІ”, 2003. — 288 с.

ТЕМА 8. ПОЛІТИЧНА СВІДОМІСТЬ ТА ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА

(2 години)

План семінару

1. Суттєвість, зміст та рівні політичної свідомості.
2. Масова суспільна свідомість та ідеологія, їх зв'язок то особливості.
3. Політична культура: структура, функції та особливості.
4. Місце та роль політичної культури у політичному житті сучасного українського суспільства.

Політична свідомість становить відображення соціальною групою дійсності через призму колективних інтересів, вимірювання групових потреб з точки зору їх впливу на суспільство, на все соціальне ціле. Людина усвідомлює своє відношення до тієї чи іншої соціальної групи, до влади та її проявів, визначається із своїми політичними позиціями. На цій основі й виникає політична свідомість. Вона має свої рівні та виконує важливі функції які треба визначити в цьому питанні. Серед форм політичної свідомості особливу увагу слід приділити масовій свідомості та політичній ідеології. Остання в загальному питанні є доктриною, що обґрунтовує притягання тієї чи іншої групи на владу та її використання, та передбачає стратегію політичних дій в цьому напрямку.

У третьому питанні студентам треба охарактеризувати зміст поняття політична культура. Вона являє собою систему історично сформованих, відносно інших поглядів, переконань, ціннісних орієнтацій, моделей поведінки суб'єктів політичного процесу. Цей політичний феномен включає до себе політичну культуру свідомості, політичну культуру поведінки та політичну культуру функціонування політичних інститутів. Студентам треба відрізнати політичну культуру особистості та суспільства, визначити що таке субкультура. У питанні про типологію важливо звернути увагу на концепцію

Г.Алмонда та С. Верби, охарактеризувати та порівняти провінціалістську, підданську та політичну культуру участі, проаналізувати, чому громадянський тип сприяє стабільності демократичного політичного режиму.

Уся сукупність знань одержаних за цією темою надасть студентам змогу краще розібратися у специфіці політичної культури сучасного українського суспільства, визначити її рівень. Особливу увагу треба приділити характеристиці політичної участі, ціннісним орієнтаціям, якими керуються люди у питаннях політичного вибору, згадати про найбільш важливі політичні події сучасності в цьому плані. Слід пам'ятати, що в умовах перехідного періоду політична культура є багатоскладовою, поєднує у собі традицію і модернізацію.

Питання для самоконтролю

1. Що таке політична свідомість?
2. Назвіть основних носіїв політичної свідомості?
3. Які ви знаєте типи та рівні політичної свідомості?
4. Що таке масова свідомість та чим вона відрізняється від звичайної свідомості?
5. Що таке політична ідеологія?
6. Що таке політична культура?
7. Дайте визначення політичної соціалізації.

Теми рефератів, доповідей, повідомлень

1. Політичний міф: генеза, динаміка, механізм дії.
2. Порівняльний аналіз політичних культур: Захід – Схід – Україна.
3. Політична культура українського суспільства: традиції і інновації.

Література

1. *Бабкіна О. В.* Політологія. — К.: МАУП, 2003. — 528 с.
2. *Бебик В. М.* Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз. — К.: МАУП, 2005.
3. *Бебик В. М.* PR в органах державної влади та місцевого самоврядування. — К.: МАУП, 2003. — 240 с.
4. *Беренштейн Л., Панченко П., Рейт О.* Розбудова громадянського суспільства в Україні. — К., 1999.
5. *Білоус В. С.* Проблема становлення і розвитку правової держави і громадянського суспільства // Політол. вісн. — 1993. — Ч. 3. — С. 10–24.
6. *Верстюк В. Ф. М. С. Грушевський: Коротка хроніка життя та діяльності / В. Ф. Верстюк, Р. Я. Пиріг.* — К.: Либідь, 1996. — 144 с.

ТЕМА 9. СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ І ТЕЧІЇ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

(2 години)

План семінару

1. Традиційні соціально-політичні ідеї та течії:
  - а) лібералізм;
  - б) консерватизм;
  - в) соціалізм.
2. Новітні західні соціально-політичні ідеї:
  - а) концепції інформаційного суспільства;
  - б) альтернативні концепції.
3. Сучасні соціально-політичні доктрини католицизму, православ'я та ісламу.

Вивчаючи цю тему, студенти повинні виявити історичні аспекти розвитку тієї чи іншої течії, використовувати матеріал з політичної думки минулого та сучасності, вміти порівнювати різні течії, давати їм раціонально-критичну оцінку, проаналізувати як вони змінюються разом із розвитком суспільства. Важливо звернути увагу на те, як сьогодні у суспільній практиці знаходять своє відображення різні ідеї та течії. Розглядаючи цю тему потрібно згадати матеріал, що вже вивчений, особливо відносно політичних партій та груп інтересів і політичної свідомості та політичної культури суспільства.

Питання для самоконтролю

1. В чому полягає суть традиційного та нового консерватизму?
2. В чому полягає суть сучасного лібералізму?
3. Соціально-політичні концепції комуністичного та соціал-демократичного рухів.

4. Соціально-політичні ідеї анархізму, троцькізму та “нових лівих”.
5. Що уявляють собою концепції постіндустріального суспільства та соціальної держави?
6. Як пов’язані політика та релігія?
7. Дайте характеристику соціально-політичній доктрині католицизму.
8. Особливості соціально-політичної доктрини православ’я.
9. Соціальна ідеологія ісламу та її вплив на політику.

Теми рефератів, доповідей, повідомлень

1. Неконсерватизм: цінності, ідеї, політика.
2. Антиномія рівності та свободи у лібералізмі.
3. Специфіка соціал-демократичної ідеології.
4. Націоналізм на порозі XXI століття.
5. “Соборність” як парадигма політичної свідомості в Україні.

Література

1. Вовк В. Соціально-культурні чинники формування масових умонастроювань в Україні // Політична думка. – 1998. - №12.
2. Метельова Т. Лібералізм чи націонал-демократизм? // Побудова держави. – 1995. - №12.
3. Томенко М. Штрихи до історії ліберальної ідеї в Україні // Політична думка. – 1997. - №7.
4. Кін Д. Громадянське суспільство. Старі образи, нове бачення. — К., 2000.
5. Бебик В. М. Політологія для політика і громадянина. — К.: МАУП, 2004. — 166–203 с.
6. Основи політології: Навч. посіб. / Кер. авт. кол. Ф. М. Кирилюк. — К., 1995. — С. 126–137. с.
7. Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку / За ред. Ф. М. Рудича: Навч. підруч. для студ. вищ. закл. Освіти — К.: Парламент. вид-во, 2002. — 7–49; 77–142 с.
8. Політологія. Навч.-метод. комплекс: Підручник / За ред. проф. Ф. М. Кирилюка. — К.: Центр навч. л-ри, 2004.

ТЕМА 10. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ТА ЗОВНІШНЬО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ. УКРАЇНА У СВІТОВІЙ СПІЛЬНОСТІ

(2 години)

План семінару

1. Основні етапи еволюції міжнародних відносин.
2. Міжнародна політика XX ст.. Система сучасних міжнародних відносин.
3. Глобальні проблеми сучасності.
4. Зовнішня політика держави.
5. Основні принципи зовнішньої політики України.
6. Геополітичні акценти зовнішньої політики України.

Міжнародні відносини – це система міждержавних взаємодій, суб'єктами яких є держави, міждержавні організації, партії приватні особи. У сферу міжнародних відносин включаються воєнно-політичні, економічні, екологічні, гуманітарні та інші проблеми світового співтовариства. Міжнародні відносини можуть розглядатися на глобальному, регіональному, локальному рівнях. В залежності від політичних цілей; інтересів, характеру зовнішньої політики суб'єктів міжнародного життя міжнародні відносини можуть бути стабільними і нестабільними, відносинами суперництва і ворожнечі, або довіри і співробітництва. Розкриваючи цю тему студентами треба звернути увагу цінності засади, стратегії і тактики міжнародної політики на різних етапах розвитку суспільства, прослідити еволюцію міжнародних відносин. Особливо важливою є характеристика динаміки міжнародних відносин у XX ст. Студенти повинні навести як практичний матеріал відносно цього питання, так і розкрити основні теорії міжнародних відносин та міжнародної політики. Розкрити зміст діяльності різних міжнародних організацій, їх вплив розвиток сучасного світу, у вирішенні глобальних проблем.

Зовнішня політика – це діяльність держави на міжнародній арені, що регулює відносини з іншими суб'єктами зовнішньополітичної діяльності: державами, міждержавними організаціями. Держава прагне через зовнішню політику забезпечити реалізацію свого національного інтересу в міжнародних відносинах. Потрібно визначити як співвідносяться внутрішня та зовнішня політика держави. Відносно зовнішньої політики України слід проаналізувати основні принципи зовнішньополітичної діяльності, основні напрямки, участь у міжнародних організаціях, роль у світовій спільноті та те як відбуваються національні інтереси держави на міжнародній арені у зовнішньополітичній концепції.

Питання для самоконтролю

1. В чому суть та роль у суспільстві міжнародних відносин та зовнішньої політики?
2. В чому проявляється діалектика внутрішньої та зовнішньої політики?
3. Які глобальні проблеми суспільства ви знаєте?
4. Назвіть основні напрямки сучасної міжнародної політики.
5. Сформулюйте основні принципи зовнішньої політики України.
6. Що таке геополітичні акценти зовнішньої політики?
7. Назвіть геополітичні акценти зовнішньої політики України.
8. Охарактеризуйте роль міжнародних організацій у системі міжнародних відносин.

Теми рефератів, доповідей, повідомлень

1. Європа: формування нової геополітичної ситуації.
2. Національні інтереси України.
3. Місце і роль України у сучасній геополітичній картині світу.

Література

1. Королько В. Україна і геополітичні процеси // Політика і час. – 1992. - №9 – 10.
2. Дергачов О. Вибори в Україні: зовнішньополітичні орієнтації як чинник електоральної стратегії // Політична думка. – 1999. - №16.
3. Бебик В. М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз. — К.: МАУП, 2005.
4. Бебик В. М. PR в органах державної влади та місцевого самоврядування. — К.: МАУП, 2003. — 240 с.

ТЕМА 11. ПОЛІТИЧНИЙ МАРКЕТИНГ І ПОЛІТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ (2 ГОДИНИ)

План симінару

1. Політичне управління. Політичне рішення. Політична діяльність.
2. Політичний менеджмент.
3. Політичний маркетинг. Дослідження політичного ринку. Політичне прогнозування.
4. Політична іміджологія.
5. Технологія виборчої кампанії.

При розгляді першого питання особливу увагу слід звернути на з'ясування взаємозалежності політики і управління; на встановлення основних завдань політичного управління; виявлення залежності ефективності управлінської діяльності. Проаналізуйте та дайте оцінку таким типам управління, як: “авторитарне”, “анархічне”, “демократичне”, “ефективне”, “неефективне”, “позитивне”, “негативне”, “волонтариське”, “директивне”, “авторитетне”, “прагматичне і моралізаторське” тощо. Стрижнем управлінської діяльності є ухвалення рішень. Політичні рішення є актом вибору одного з можливих варіантів політичної діяльності. Щоб вияснити, що необхідно знати суб'єкту управління для ухвалення правильного політичного рішення, проаналізуйте наступні фактори обставин впливу на політичне рішення: потреби та інтереси різних категорій людей; думки й настанови безпосередніх виконавців рішення; принципи вироблення рішень суб'єктом управління; методи ухвалення політичного рішення (голосування за більшістю і консенсусом); труднощі вироблення політичного рішення; правові норми, засоби тиску і заохочення, умовляння і маніпулювання; способи і засоби підвищення ефективності управлінського рішення.

Готуючись до другого питання, студенту слід дати відповідь на питання, що таке менеджмент і що таке політичний менеджмент, їх функції і види. Для визначення сутності і змісту політичного менеджменту з'ясуйте особливості менеджменту у різних сферах суспільної діяльності; сформулюйте основні вимоги до роботи правлячої команди; проаналізуйте схему прийняття політичного рішення (фази, алгоритм, методи). Проаналізуйте сутність і рівні політичного ризику, покажіть чинники та симптоми політичного ризику, дайте оцінку політичному ризику в цілому. Поміркуйте, як можна вдосконалити механізм управління політичним ризиком.

Готуючись до третього питання, студентові насамперед необхідно осмислити і уявити сутність політичного маркетингу як засобу організації діяльності в політичній практиці. Розглядаючи питання, з'ясуйте зміст понять “політичний маркетинг”, “політична позиція”, “політична акція”, “політичний патронаж”, “політичне насильство”, “політичний міф”, “політичний стереотип”, “політична програма”, “політичне рекламування”. З'ясуйте суть виборчої інженерії, акцентуючи для цього увагу на методах виборчої інженерії, до яких вдається політична владна еліта; на методиці і техніці дослідження ефективності політичного маркетингу. Пам'ятайте, що дослідження політичного ринку передбачає вивчення та аналізування політичної культури суспільства, рівня розвитку партійно-політичних структур, банку політичних лідерів (тобто політичної та правлячої еліти). Зверніть увагу на методологію політичного прогнозування. З'ясуйте наступні аспекти: раціональне та ірраціональне у політичній науці та практиці; передбачуваному і непередбачуване у політиці. Осмисліть основні моменти взаємозалежності загальних та спеціальних методів передбачення політичного поступу; врахування змін стадій стабільності та кризових обставин; багатоваріантності та альтернативності шляхів та можливостей соціально-політичного розвитку; внутрішньополітичного та зовнішньополітичного прогнозування. Розгляньте типи (пошуковий,

нормативний, вірогідністний тощо), принципи (альтернативності, системності, безперервності, верифікації) прогнозів; методи прогнозування (колективної експертної оцінки, “мізкова атака”, метод “Дельфи”, побудови сценаріїв, екстраполяції, моделювання тощо). Проаналізуйте основні етапи вироблення прогноз і з’ясуйте критерії його ефективності.

Розглядаючи четверте питання, з’ясуйте теоретичні засади політичної іміджології. Для цього дайте визначення понять “імідж”, “іміджологія”; покажіть спільне й відмінне в іміджі організації і лідера; проаналізуйте основні елементи іміджу і чинники його формування. Особливу увагу зверніть на визначення основних типів іміджу і його складових; технології побудови іміджу; на практику іміджмейкерства в політичних процесах України.

Готуючись до п’ятого питання, з’ясуйте зміст та прикметні характеристики понять “виборча кампанія”, “виборча технологія”. Розгляньте типи та основні етапи виборчих кампаній, з’ясуйте роль головних дійових осіб у виборчій кампанії та їх інтереси. Проаналізуйте основні етапи діяльності в ході виборчої кампанії (зокрема, інформаційно-аналітичне супроводження виборчої кампанії, процедуру голосування і підведення підсумків). Особливу увагу необхідно звернути на практику застосування різних методів організації та адміністрування виборів, фінансування виборчих кампаній у виборчій інфраструктурі України, наявність випадків маніпуляцій на виборах.

Питання для самоконтролю

1. Суть політичного маркетингу?
2. Суть політичного менеджменту?
3. Завдання політичного управління?
4. Методологія політичного прогнозування?
5. Типи та основні етапи виборчих кампаній?

Теми рефератів, доповідей, повідомлень

1. Шляхи вдосконалення механізму управління політичними ризиками.
2. Внутрішньополітичне та зовнішньополітичне прогнозування.
3. Теоретичні засади політичної іміджології.

Література

1. Бебик В. М. Політологія для політика і громадянина. — К.: МАУП, 2004. — 288–292; 298–368 с.
2. Войченко А. М. Політика: теорія і технології діяльності. — К., 1996.
3. Політична аналітика, прогнозування та політичні консультації: Курс лекцій (С. О. Телешун, А. С. Бородін). — К., 2001.
4. Політологія. Навчально-метод. комплекс: Підручник. — К.: Центр навч. л-ри, 2004 р. — 704 с.
5. Рудич Ф. М. Політологія: Підручник. — К.: Либідь, 2004.
6. Бебик В. М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз. — К.: МАУП, 2005.
7. Бебик В. М. PR в органах державної влади та місцевого самоврядування. — К.: МАУП, 2003. — 240 с.
8. Вибори і референдуми в Україні: проблеми теорії і практики: Зб. ЦВК / М. М. Рябець (голов. ред.). — К.: ЦВК, 2001. — 352 с.
9. Вишняк О. І. Електоральна соціологія: історія, теорії, методи. — К.: Ін-т соціології НАН України, 2000. — 310 с.
10. Головатий М. Ф. Професія — політик. — К.: Парлам. вид-во, 2000. — 47–80 с.
11. Довгань А. О. Політична реклама: Словник термінів і понять. — Тернопіль, 1997.
12. іщенко І. Г. Маркетинг сучасної виборчої компанії // Зб. наук. пр. — ЗДІА, 2000.

13. Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. праць. — К., 2001.
14. Феофанов О. Реклама: нове технологи в России. — СПб.; М.; Х.; Мн., 2000.
15. Цветков В. В. Державне управління: основні фактори ефективності (політико-правовий аспект). — Х.: Вид-во “Право”, 1998. — 163 с.

ТЕМА 12. ДЕРЖАВА В ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ СУСПІЛЬСТВА. ПРАВОВА, СОЦІАЛЬНА ДЕРЖАВА ТА ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО (2 ГОДИНИ)

План семінару

1. Сутність, структура та функції політичної системи. Типологія політичних систем.
2. Основні напрями, особливості та проблеми розвитку політичної системи України.
3. Сутність держави:
  - а) походження держави, її ознаки і функції;
  - б) форми державного правління та державного устрою;
  - в) вищі органи сучасної держави і поділ державної влади.
4. Виникнення і розвиток ідеї правової держави. Основні ознаки правової держави та громадянського суспільства.
5. Становлення й розвиток правової держави та громадянського суспільства в Україні.

Вивчаючи перше питання, необхідно мати на увазі, що політична система суспільства — одна з найскладніших категорій політології. Слід з'ясувати, що таке загальна теорія систем, дослідити внесок у розробку теорії політичних систем, здійснений Т. Парсоном, Д. Істоном, Г. Алмондом. Необхідно також проаналізувати погляди і підходи до структури та функцій політичної системи зарубіжних і вітчизняних учених. Друга частина питання передбачає усвідомлення того, що порівняння типів політичних систем за різними критеріями дозволяє глибше аналізувати їх переваги і недоліки. Слід з'ясувати, як змінювалися погляди на типологію політичних систем з античних часів до сучасності.

Друге питання присвячене проблемам становлення та реформування політичної системи України. Необхідно розкрити шляхи реформування всіх підсистем українського суспільства (економічної, соціальної, політичної, міжнародної та ін.) та проаналізувати основні напрями і перспективи формування нової політичної системи України, дослідивши складові елементи цього процесу.

При підготовці питання про походження держави, її сутність та функції насамперед потрібно з'ясувати, що розуміється під поняттям “держава”, охарактеризувати особливості теорій походження та сутності держави, окреслити її найголовніші функції. Проблема визначення цього поняття не лише у складності чіткого окреслення суто державних (несоціальних, юридичних чи політичних) феноменів, а і в історичній мінливості форм суспільного співжиття, зокрема державних форм. Адже охарактеризувати державну сутність можна, лише вичленувавши характерні складники за всіх історичних форм державності й на підставі аналізу теорій походження держави. З'ясувавши ж сутнісно-понятійні аспекти держави, варто перейти до аналізу історично-конкретних її форм (за усталеною формою) — форм державного правління та державного устрою. При підготовці третьої частини питання слід визначити специфіку функціонування вищих органів сучасної держави і встановити критерії, покладені в основу поділу державної влади.

У процесі вивчення четвертого питання студенти повинні оволодіти такими поняттями та категоріями: держава, правова держава, право, ідея права і свободи, природне право, правова рівність, громадянське суспільство, громадянські права і свободи, групи тиску, групи інтересів, економічна сфера громадянського суспільства, соціально-політична сфера громадянського суспільства, духовна сфера громадянського суспільства, верховенство закону, розподіл влади, законодавча влада, виконавча влада, судова влада, масове суспільство, інститути громадянського суспільства, інститут соціального партнерства, три концептуальні підходи (індивідуально-особистісний, корпоративно-груповий, індивідуально-груповий). Основною

тезою цього питання має стати положення про зростаючу відповідальність держави за добробут, розвиток і безпеку її громадян. Слід розглянути умови, за яких можливе становлення громадянського суспільства, його взаємозалежність від наявності правової держави. Потрібно проаналізувати основні характеристики взаємовідносин громадянського суспільства і держави. Назвати основні ознаки та сучасні концепції громадянського суспільства.

Розглядаючи п'яте питання, необхідно простежити становлення та розвиток правової держави та громадянського суспільства у політичній думці України. Ідеї правової держави та громадянського суспільства знаходимо в творах С. Оріховського, П. Орлика, Т. Шевченка, М. Костомарова, М. Драгоманова, І. Франка, Лесі Українки, М. Грушевського, Б. Кістяківського та інших діячів. Період комуністичного режиму репрезентував себе у дещо інших цінностях, хоча з елементами правової держави та громадянського суспільства. З проголошенням незалежності Української держави й до сьогодні ці проблеми перебувають у стані розвитку і вдосконалення. До структур, що виконують роль зв'язків між громадянським суспільством і правовою державою, належать: політичні партії, об'єднання, клуби, засоби масової інформації, механізми виборчого процесу, політичну культуру тощо. Необхідність побудови в Україні правової соціальної держави зумовлена потребами створення оптимальних умов для реалізації здібностей, інтересів громадян, забезпечення умов для реалізації соціальної справедливості, досягнення національної злагоди в суспільстві.

Питання для самоконтролю

1. Які ви знаєте політичні системи?
2. Назвіть відомі вам форми державного управління та державного устрою?
3. Що собою являє громадянське суспільство?
4. За яких умов можливе становлення громадянського суспільства?

5. Які ви знаєте структури, що виконують роль зв'язків між громадянським суспільством і правовою державою?

Теми рефератів, доповідей, повідомлень

1. Переваги та недоліки політичних систем.
2. Проблема становлення та реформування політичної системи України.
3. Виникнення і розвиток ідеї правової держави. Основні ознаки правової держави.
4. Основні напрями і перспективи формування нової політичної системи України.
5. Форми державного правління та державного устрою.
6. Громадянське суспільство, його сутність і основні проблеми формування. Держава і громадянське суспільство.

Література

1. Бебик В. М. Політологія для політика і громадянина. — К.: МАУП, 2004. — 166–203 с.
2. Основи політології: Навч. посіб. / Кер. авт. кол. Ф. М. Кирилюк. — К., 1995. — С. 126–137. с.
3. Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку / За ред. Ф. М. Рудича: Навч. підруч. для студ. вищ. закл. Освіти — К.: Парламент. вид-во, 2002. — 7–49; 77–142 с.
4. Політологія. Навч.-метод. комплекс: Підручник / За ред. проф. Ф. М. Кирилюка. — К.: Центр навч. л-ри, 2004.
5. Політологія. Підручник / За заг. ред. І. С. Дзюбка, К. М. Левківського. — 2-е вид. — К., 2001. — 152–162 с.
6. Політологія: Підруч. Для студ. вищ. навч. закл. / За ред. О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенка. — К.: Вид. центр “Академія”, 2006. — 146–155 с.
7. Політологія / Ф. М. Кирилюк, М. І. Обушний, М. І. Хилько та ін. — К.: Здоров'я, 2004. — 51–61 с.

8. Політологія: Підручник/ За заг. ред. проф. В. Г. Кременя, проф. М. І. Горлача. — Х.: Друк. Центр “Єдинорог”, 2001. — 155–188; 366–395 с.
9. Рябов С. Г. Політологія: словник понять і термінів. — К.: Вид. дім “КМ Академія”, 2001. — 98–108 с.
10. Швидак О. М. Політологія. Практикум: Навч. посіб. — К., 2001. — 98–112 с.
11. Шляхтун П. П. Політологія (теорія та історія політичної науки): Підручник. — К., 2002. — 220–244; 292–324 с.
12. Декларація про державний суверенітет України. — К., 1991.
13. Акт проголошення незалежності України. Прийнятий Верховною Радою України 24 серпня 1991 р. — К., 1991.
14. Декларація про державний суверенітет. — К, 1990.
15. Конституція України. — К, 1996.
16. Загальна декларація прав людини. — К., 1996.
17. Беренштейн Л., Панченко П., Рейт О. Розбудова громадянського суспільства в Україні. — К., 1999.
18. Заєць А. П. Правова держава в контексті новітнього українського досвіду. — К., 1999. — 248 с.
19. Колодій А. М. Права людини і громадянина в Україні: Навч. посіб. / А. М. Колодій, А. Ю. Олійник. — К.: Юрінком Інтер, 2004. — 332 с.
20. Кремень Т. Державний суверенітет у добу глобалізації // Політика і час. — 2003. — № 10.
21. Лола В. Проблеми формування громадянина України // Політика і час. — 2003. — № 4.
22. Основы теории политической системы / Отв. ред. Ю. А. Тихомиров, В. Е. Чиркин. — М.: Изд-во “Рудомино”, 1995. — 290 с.
23. Політична історія України ХХ ст.: У 6 т. — Т. 6: Від тоталітаризму до демократії (1945–2002) / О. В. Гарань, О. М. Майборода, Ю. І. Шаповал та ін.; НАН України. Ін-т політ. і етнонац. дослідж. — К.: Генеза, 2003. — 696 с.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Підручники й посібники

1. *Бєбик В. М.* Політологія для політика і громадянина. — К.: МАУП, 2004. — 423 с.
2. *Етносоціологія: терміни та поняття.* Навч. посіб. — К., 2003.
6. *Картунов О. В.* Етноси, нації та етнонаціональна політика // Політологія: Підручник / За ред. Ю. І. Кулагіна, В. І. Полуріза. — К., 2002.
7. *Кирилюк Ф. М.* Історія політології: Підруч. для вищ. навч. закл. — К., 2001.
8. *Лазоренко С. В., Лазоренко О. О.* Теорія політології. — К., 1996. — С. 8–24.
9. *Мадіссон В. В.* та ін. Історія розвитку політичної думки: Курс лекцій: Навч. посіб. — К., 1996.
10. *Нельма О. В.* Теорія етносу: Навч. посіб. — К., 1997.
11. *Основи демократії:* Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За заг. ред. А. Колодій. — К., 2002.
12. *Основи політології:* Навч. посіб. / Кер. авт. кол. Ф. М. Кирилюк. — К., 1995. — С. 126–137.
13. *Пойченко А. М.* Політика: теорія і технології діяльності. — К., 1996.
14. *Політична аналітика, прогнозування та політичні консультації:* Курс лекцій (С. О. Телешун, А. С. Бородін). — К., 2001.
15. *Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку /* За ред. Ф. М. Рудича: Навч. підруч. Для студ. вищ. закл. освіти — К.: Парламент. вид-во, 2002. — 327 с.
16. *Політологічний енциклопедичний словник/* За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна та ін. — К.: Генеза, 2004.
17. *Політологія.* Навчально-метод. комплекс: Підручник. — К.: Центр навч. л-ри, 2004 р. — 704 с.
18. *Політологія.* Навч.-метод. комплекс: Підручник / За ред. проф. Ф. М. Кирилюка. — К.: Центр навч. л-ри, 2004.
19. *Політологія у запитаннях та відповідях:* Навч. посіб. / За заг. ред. К. М. Лемківського. — К., 2003.
20. *Політологія:* Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів / М. І. Панов. — К.: Концерн “Вид. дім “Ін Юре”, 2005.
21. *Політологія.* Підручник / За заг. ред. І. С. Дзюбка, К. М. Левківського. — 2-е вид. — К., 2001.
22. *Політологія:* Підручник/ За наук. ред. А. Колодій. — 2-е вид., перероб. та доп. — К., 2003.
23. *Політологія:* Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенка. — К.: Вид. центр “Академія”, 2006. — 568 с.
24. *Політологія: наука про політику/* За заг. ред. В. І. Кремень, М. І. Горлача. — К; — Х., 2001.
25. *Політологія /* Ф. М. Кирилюк, М. І. Обушний, М. І. Хилько та ін. — К.: Здоров’я, 2004. — 776 с.

26. *Швидак О. М.* Політологія. Практикум: Навч. посіб. — К., 2001.
27. *Шляхтун П. П.* Політологія (теорія та історія політичної науки): Підручник. — К., 2002.

Документи

1. *. Декларація про державний суверенітет України.* — К., 1991.
2. *Акт* проголошення незалежності України. Прийнятий Верховною Радою України 24 серпня 1991 р. — К., 1991.
3. *Конституція України.* — К, 1996.
4. *Декларація прав національностей України* // Інформ. бюл. Мінва України у справах національностей, міграцій та культур. — 1995. — № 2.
5. *Загальна декларація прав людини.* — К., 1996.
6. *Додаткова*
7. *Абизов В. Є., Кремень В. Г.* Політичні рішення: механізм прийняття. — К., 1995.
8. *Антонюк О. В.* Основи етнополітики. — К.: МАУП, 2005. — 427 с.
9. *Апанович О.* Гетьмани України і кошові отамани Запорозької Січі. — К., 1993.
10. *Апанович О.* Українсько-російський договір 1654. Міфи і реальність. — К., 1991.
11. *Аристотель.* Політика / Пер. з давньогр. О. Кислюча. — К.: Основи, 2005. — 239 с.
12. *Бабкіна О. В.* Політологія. — К.: МАУП, 2003. — 528 с.
13. *Бебик В. М.* Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз. — К.: МАУП, 2005.
14. *Бебик В. М.* PR в органах державної влади та місцевого самоврядування. — К.: МАУП, 2003. — 240 с.
15. *Беренштейн Л., Панченко П., Рейт О.* Розбудова громадянського суспільства в Україні. — К., 1999.
16. *Білоус В. С.* Проблема становлення і розвитку правової держави і громадянського суспільства // Політол. вісн. — 1993. — Ч. 3. — С. 10–24.
17. *Верстюк В. Ф. М. С. Грушевський: Коротка хроніка життя та діяльності* / В. Ф. Верстюк, Р. Я. Пиріг. — К.: Либідь, 1996. — 144 с.
18. *Вибори і референдуми в Україні: проблеми теорії і практики:* Зб. Цвк / М. М. Рябець (голов. ред.). — К.: ЦВК, 2001. — 352 с.
19. *Винар Л.* Михайло Грушевський: історик і будівничий нації: Ст. і матеріали / НАН України, ІУАтаД ім. М. С. Грушевського. — К.: Фондація ім. О. Ольжича, 1995. — 304 с.
20. *Вишняк О. І.* Електоральна соціологія: історія, теорії, методи. — К.: Ін-т соціології НАН України, 2000. — 310 с.
21. *Вівчарик М., Панченко П., Жмихова В.* Українська нація: шлях до самовизначення. — К., 2001.

22. *Волкогонов Д. А.* Триумф і трагедія: Політичний портрет Й. В. Сталіна: У 2 кн. — К.: Політвидав України. — 1989. — 587 с. — Кн. 1.
23. *Воронов І.* Громадянське суспільство і влада // Людина і політика. — 2003. — № 1.
24. *Голишев В.* Коаліції партій у парламентах // Політика і час. — 2003. — № 5.
25. *Грушевський М. С.* Твори: У 50 т. — Л.: Світ, 2005. — Т 2. — 675 с.
26. *Грушевський М. С.* Твори: У 50 т. — Л.: Світ, 2004. — Т 6. — 675 с.
27. *Гунчак Т.* Україна: перша половина ХХ століття: Нариси політичної історії. — К.: Либідь, 1993. — 288 с.

Політологія: Методичні вказівки до виконання семінарських занять [Текст]: метод. Видання для здобувачів освіти освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр галузь знань 19 Архітектура та будівництво спеціальність 192 Будівництво та цивільна інженерія освітньо-професійна програма «Будівництво та експлуатація будівель і споруд» / уклад. Р.М. Мельник – Любешів: ВСП «Любешівський ТФК ЛНТУ» Луцького НТУ, 2023. – 56 с.

.

Комп'ютерний набір і верстка : Р. М. Мельник

Редактор: М.І.Богущ

Підп. до друку _____ 2016 р. Формат А4.
Папір офіс. Гарн.Таймс. Умов.друк.арк. 3,5
Обл.вид.арк. 3,4. Тираж 15 прим. Зам. _____

Редакційно-видавничий відділ
Луцького національного технічного університету
43018, м. Луцьк, вул. Львівська, 75

Друк – РВВ ЛНТУ